

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-114>

УДК 631.584.7:658.012.2

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ЗБІЛЬШЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ЗМІЦНЕННЯ ПОЗИЦІЙ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

ORGANIC MARKET DEVELOPMENT STRATEGIES IN UKRAINE: WAYS OF INCREASE PRODUCTION AND STRENGTHENING POSITIONS ON THE INTERNATIONAL MARKET

Корогод Олена Михайлівна

президент, асистент кафедри, аспірант,
Громадська спілка "Органічна Україна",
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Навчально-науковий інститут неперервної освіти та туризму
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5604-320X>

Korohod Olena

Organic Ukraine, NGO,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Education and Research Institute of Continuing Education

Детально розглянуто поточний стан органічного сектору в Україні, визначено ключові проблеми та можливості, а також запропоновано конкретні стратегії для збільшення обсягів виробництва та успішного проникнення на міжнародні ринки. Підкреслено необхідність співпраці між державними органами, бізнесом та громадськістю для досягнення успіху в цій галузі. Здійснено аналіз міжнародних стандартів та вимог, які дозволять українським виробникам успішно конкурувати на світовому ринку. У процесі дослідження було використано звіти та матеріали Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), звіти та проекти ТОВ «Органік Стандарт» та ГО «Органічна Україна», а також різноманітні інтернет-джерела. Враховуючи швидкий темп зростання попиту на органічні продукти, стаття може стати цінним джерелом інформації для сільськогосподарських підприємств, державних органів, дослідницьких установ, а також для міжнародних партнерів, які зацікавлені в співпраці з українськими виробниками органічної продукції.

Ключові слова: органічний ринок, стратегія розвитку, збільшення виробництва, зміцнення позицій, міжнародний ринок.

The current state of the organic sector in Ukraine has been thoroughly examined, identifying key problems and opportunities, and specific strategies have been proposed to increase production volumes and successfully penetrate international markets. The need for cooperation between government agencies, business and the public to achieve success in this field is emphasized. An analysis of international standards and requirements that will allow Ukrainian manufacturers to successfully compete on the world market has been carried out. During the research process, reports and materials from the International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM), reports and projects of LLC "Organic Standard" and NGO "Organic Ukraine," as well as various internet sources, were utilized. Given the rapid growth in demand for organic products, the article can serve as a valuable source of information for agricultural enterprises, government agencies, research institutions, and international partners interested in collaborating with Ukrainian organic producers. Despite the Ukrainian organic market having a small share in the global organic market structure, recent years have shown positive trends in its development: significant growth rates in certified organic farmland, stabilization of the domestic market volume, and increased consumption of organic food products. Ukraine has significant potential to become a recognized producer of organic products due to several factors: natural conditions, rich agricultural potential, growing demand, production experience, and potential for export. In Ukraine, organic production can become one of the main sources of income for many regions. Small enterprises have the opportunity to successfully compete with large-scale productions and develop in this field. The article summarizes the main instruments of state regulation of organic production in Ukraine, identifies problems hindering the development of this sector, and systematizes strategic directions for the development of the organic market in Ukraine in the near future.

Keywords: organic market, development strategy, production increase, position strengthening, international market.

Постановка проблеми. У світлі зростаючої популярності органічної продукції та її значного впливу на сільське господарство та економіку в цілому, питання стратегічного розвитку органічного ринку в Україні набуває особливої актуальності. Збільшення виробництва органічної продукції та зміцнення позицій на міжнародному ринку має важливе значення для економіки України, особливо в умовах глобальних змін та викликів, таких як зміна клімату, підвищення екологічної свідомості та зростання конкуренції на світовому ринку.

Український органічний сектор займає незначну частку в структурі світового ринку органічної продукції, хоча останніми роками спостерігається стійка тенденція до зростання низки ключових показників.

У Європі зростає попит на органіку, тому її починає бракувати, тоді як Україна має в достатку земель, придатних для органічного вирощування. Країна має великі території з придатними для сільськогосподарського виробництва ґрунтами, на відміну від зарубіжних країн. Саме тому цей сегмент має можливість за належних зусиль зайняти вагоме місце на світовому ринку органічної продукції, адже ці землі можуть бути введені в обіг під виробництво.

В Україні виробництво органічної продукції може стати одним із основних джерел доходів для багатьох регіонів. Малі підприємства мають можливість успішно конкурувати з великими виробництвами та розвиватися у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем в галузі органічного агровиробництва в Україні викликали зацікавлення багатьох вітчизняних вчених, чий внесок знайшов відображення у численних наукових працях. Зокрема, Негода Ю. В. [3] та Куліш Л. П. [4] провели оцінку сучасного рівня органічного виробництва в контексті екологічно сталого розвитку сільських територій України. Економічні, правові та організаційні аспекти розвитку органічного виробництва аграрної продукції в Україні в умовах глобалізації сучасної економіки розглянув у своїх роботах Сенишин О. С. [5]. Аналіз вдосконалення екологічного управління розвитком виробництва органічної продукції в АПК України було проведено в роботах Болохраської А. [1]. Державну політику у сфері розвитку органічного виробництва досліджував Ю. Кирилов. Проте залишаються невирішеними питання

щодо визначення основних механізмів розвитку ринку органічної продукції в Україні на основі аналізу досвіду зарубіжних країн.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті спрямована на визначення ключових напрямків розвитку органічного ринку в Україні, а також дослідження потенційних галузей та методів збільшення обсягів органічного виробництва. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі завдання:

- аналіз поточного стану органічного ринку в Україні: визначення проблем, перешкод та можливостей для розвитку;
- висвітлення потенціалу України як виробника органічної продукції: підкреслення переваг кліматичних умов, ґрунтів та досвіду сільського господарства;
- розгляд міжнародного попиту на органічну продукцію: аналіз тенденцій та ринкових вимог споживачів, визначення потенційних ринків збуту для українських органічних товарів;
- формулювання стратегічних кроків для збільшення виробництва та зміцнення позицій на міжнародному ринку: встановлення конкретних цілей, рекомендацій та дієвих заходів для розвитку органічного сектору в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий ринок виробництва органічної продукції має стійку тенденцію до зростання (рис. 1) [5; 6].

Як видно із рис. 1, обсяг світового ринку органіки з 2000 р. зріс майже у 7 разів. У 2023 р. він становив 128,7 млрд євро, що майже на 4 млрд євро більше, ніж у 2021 році [8].

Лідерство на світовому ринку продажів продукції органічного сільського господарства впродовж багатьох років утримують США (44,7 млрд євро), за ними слідує Німеччина (12 млрд євро), Франція (11,3 млрд євро) [8]. Високі темпи зростання органічної продукції в останні роки демонструють Китай, Туреччина.

Поряд із зростанням обсягів продажу органічної продукції у світі спостерігається тенденція до зростання площ сертифікованих органічних сільськогосподарських угідь. За даними міжнародної статистики, площа органічних земель у 2023 р. досягла 76,4 млн. га, збільшившись з 1999 р. на 85% (11 млн. га) [8]. Країнами з найбільшими площами органічних сільськогосподарських угідь є Австралія (35,7 млн. га), Аргентина (4,1 млн. га), Франція (2,8 млн. га) [8].

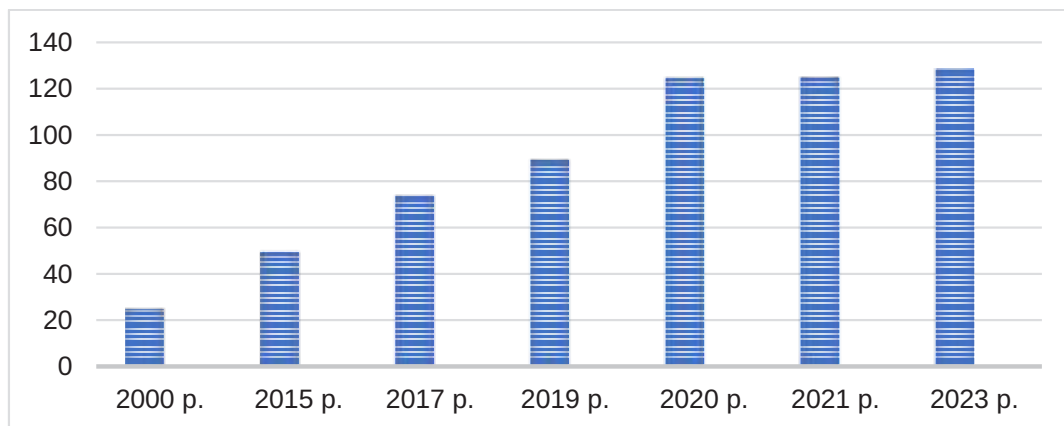

Рис. 1. Світовий ринок виробництва органічної продукції, 2000–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [5; 6]

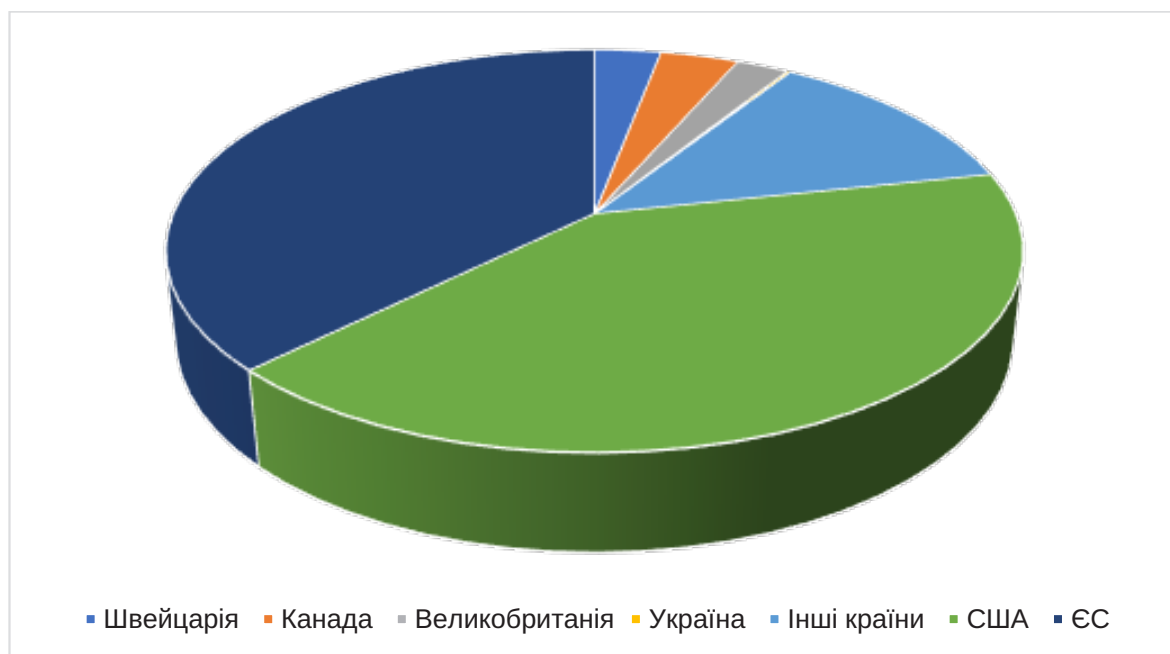

Рис. 2. Структура споживання органічних продуктів у світі, 2023 р.

Джерело: складено автором на основі [8]

Структура споживання органічних продуктів представлена на рис. 2. Дані рис. 2 показують, що найвище споживання органічної продукції спостерігається у США – 41% від світового споживання, у країнах ЄС – 37%, в Україні – 0,15%.

Незважаючи на те, що в країнах Європи та Північної Америки існує попит на органічні продукти, лише незначна частина населення купує їх на регулярній основі. Наприклад, згідно з дослідженням AgenceBio, у Франції екологічно чисті продукти купує 89% населення, але лише 37% з них роблять це постійно.

Жителі різних країн називають різні причини того, навіщо вони купують органічні продукти. Серед відповідей респондентів, найбільшу частку займає турбота про здоров'я [8]. Саме це мотивує більшість людей купувати продукт дорожчий порівняно із традиційним.

У Франції більшість населення (63%) називає основним мотивом саме підтримку власного здоров'я та здоров'я близьких.

У Німеччині ж, наприклад, споживач більше зацікавлений у турботі про навколишнє середовище та його стан, тому його мотивом до придбання є те, що виробництво органічної

продукції завдає найменшої шкоди екології та не залишає після себе вуглецевий слід.

Жителі Данії стурбовані благополуччям та станом тварин, а головною причиною купівлі натуральних продуктів для людей, які проживають у США, є відсутність у них генетично модифікованих організмів [8].

Протягом останніх років, до початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, спостерігалось розширення асортименту органічних продуктів на внутрішньому споживчому ринку. Серед основних категорій органічної продукції, які користуються популярністю в Україні, варто відзначити молоко та молочні продукти, овочі, фрукти та гриби, круп'яні та зернові вироби, борошно, насіння, снеки, яйця, м'ясна продукція, соки, напої, пасти, консервовані товари, олія, прянощі та спеції, цукор та інші продукти, до яких належать хлібобулочні вироби, вареники/пельмені, мед, шоколад, чай та кава.

У результаті повномасштабної війни у 2022 році внутрішні продажі української органічної продукції скоротилися на 36% за обсягом (6 280 тонн) та на 48% за вартістю (приблизно 17 мільйонів доларів США) порівняно з 2021 роком.

Згідно з даними ТОВ «Органік Стандарт», впродовж 2022 року, не зважаючи на повномасштабне військове вторгнення Росії на територію України, країна експортувала 245 600 тонн органічної продукції на суму 219 мільйонів доларів США до 36 країн світу, що майже рівно експорту органічної продукції у 2021 році (261 000 тонн, 222 мільйони доларів США). Переважна більшість органічної продукції з України була експортована в країни Європи (95%). Обсяги експорту органічної продукції до країн Європи залізницею та автомобільним транспортом збільшилися, але зменшилися обсяги експорту морським транспортом, зокрема, авіап перевезення для експорту з України стали неможливими [6].

Найбільшими країнами-імпортерами української органічної продукції у 2022 році були Нідерланди, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Польща, Литва, США, Італія, Велика Британія та Чеська Республіка. Українські органічні виробники також експортували в деякі країни Азії та Північної Америки.

До ТОП 3 експортованих органічних продуктів з України, які постачалися на міжнародні ринки, увійшли кукурудза, соя та пшениця. Також експортувалися олія соняшникова, макуха соняшника, соняшник, чорниця заморожена, ячмінь, ріпак, пшоно та інша продукція.

Ринок органічних продуктів не обмежується виключно виробництвом та продажем харчових продуктів [6]. Крім цього він пропонує споживачеві побутові засоби та косметику, натуральний за складом одяг і т.д. (рис. 3).

Під час зростання популярності органічної продукції спостерігається збільшення кількості недобросовісних виробників, які намагаються використовувати напис «organic» на товарах, які насправді не є такими. Гарантією органічності продукту є наявність логотипу, що підтверджує відповідність стандарту органічного виробництва, на упаковці та відповідний сертифікат. В більшості країн це маркування представлено емблемою «євролист». Україна використовує державний логотип, який представлений у вигляді кола з жовтим та блакитним кольорами, які зливаються, утворюючи зелений листок, з надписом «ОРГАНІЧНИЙ ПРОДУКТ» або «ORGANIC PRODUCT» англійською мовою (рис. 4).

У багатьох країнах світу органічне сільське господарство як особливий напрям аграрного виробництва регулюється законодавчо: у країнах Європейського союзу діє законодавство ЄС з органічного сільського господарства, у Данії – місцеве органічне законодавство, США – Національна органічна програма тощо. В Україні з 10 липня 2018 р. набрав чинності закон 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», в якому закріплені поняття, норми, умови виробництва органічної продукції [2]. Відповідно до цього закону виробники органічної продукції України отримали ряд пільг: компенсацію частини витрат за сертифікацію і транспортування сільськогосподарської продукції, пільгову сертифікацію для суб'єктів малого бізнесу, які виробляють органічну продукцію, пільгові кредитування і лізинг сільськогосподарської техніки. Державну підтримку малим та середнім сільськогосподарським підприємствам, які здійснюють експорт органічної продукції, надає Мінагрополітики: відшкодування витрат на навчання, маркетингові дослідження, участь у виставках, проходження процедури сертифікації за стандартами органік [7].

Звичайно, прийняті закон та регіональні програми позитивно вплинули на деякі показники розвитку ринку органіки в країні: розширилися площі під органічним землеробством, намітилися тенденції зростання обсягів виробництва органічної продукції та кількості сертифікованих товаровиробників,

Рис. 3. Складові органічного ринку

Джерело: складено автором на основі [5]

Рис. 4. Зразок логотипу органічного стандарту

проте залишається низка суттєвих невирішених проблем:

Недостатня усвідомленість споживачів. Багато українців не мають достатньої інформації про переваги органічних продуктів та

їх вплив на здоров'я. Це може обмежувати попит на органічну продукцію.

Недостатній розвиток інфраструктури. Україна потребує подальшого розвитку інфраструктури для виробництва, зберігання та

транспортування органічних продуктів, щоб забезпечити їх якість та доступність для споживачів.

Відсутність стимулів для фермерів. Багато фермерів можуть боятися переходити на виробництво органічних культур через відсутність достатньої підтримки та гарантій щодо продажу своєї продукції.

Низький рівень сертифікації. Українські виробники часто мають обмежені можливості отримання сертифікатів на свою продукцію, що ускладнює їх доступ до міжнародних ринків.

Вирішенню цих проблем має сприяти розроблена Стратегія розвитку органічного виробництва в Україні до 2030 року. Основні завдання Стратегії представлені на рис. 5.

Розвиток внутрішнього споживчого ринку. Із зростанням усвідомленості споживачів про переваги органічних продуктів, попит на них також зростає, що створює можливості для розвитку ринку.

Державна підтримка. Урядова підтримка у вигляді фінансових стимулів, субсидій та програм підтримки може сприяти розвитку органічного виробництва.

Розвиток експорту. Україна має великий потенціал для експорту органічних продуктів на міжнародні ринки, що може стати додатковим джерелом доходів для фермерів та економіки країни.

Інновації та дослідження. Інвестиції в наукові дослідження та інновації у сфері органічного виробництва можуть сприяти покращенню технологій та підвищенню якості продукції.

Реалізація цих завдань у перспективі поряд із посиленням заходів щодо підтримки органічного сільського господарства, що

включає вдосконалення законодавства у цій сфері, питань сертифікації органічної продукції, а також системи фінансової підтримки органічних товаровиробників, має сприяти збільшенню попиту на органічну продукцію в Україні, сталому розвитку сільських територій, зростанню обсягів виробництва та експорту органічної продукції за кордон.

Україна має суттєвий потенціал стати визнаним виробником органічної продукції через ряд факторів:

– *природні умови.* Україна має великі території з різноманітними ґрунтами та кліматичними умовами, що створює сприятливі умови для вирощування різноманітних органічних культур;

– *багатий аграрний потенціал.* Україна володіє великими земельними ресурсами та традиціями сільськогосподарського виробництва, що дозволяє розвивати органічне виробництво на великій площі;

– *зростаючий попит.* За останні роки спостерігається зростання попиту на органічні продукти як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках, що створює нові можливості для українських виробників;

– *досвід виробництва.* Україна має великий досвід у сільському господарстві, що дає змогу швидко адаптувати традиційні методи виробництва до органічних стандартів;

– *потенційний експорт.* Завдяки своєму географічному положенню та доступу до міжнародних ринків, Україна має можливість стати великим експортером органічної продукції.

Отже, враховуючи ці фактори, Україна має всі передумови для успішного розвитку органічного виробництва та зайняття провідної позиції на світовому ринку органічних продуктів.

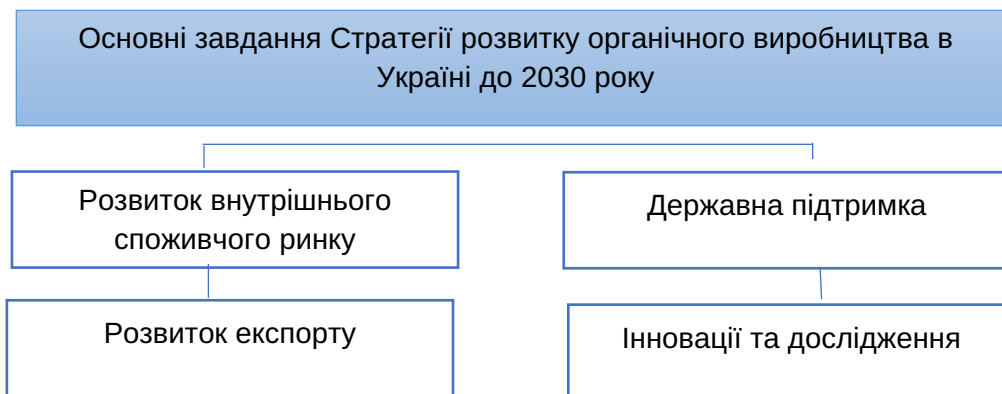

Рис. 5. Основні завдання Стратегії розвитку органічного виробництва в Україні до 2030 року

Джерело: складено автором

Для збільшення виробництва та зміцнення позицій українського органічного сектору на міжнародному ринку рекомендується розглянути наступні стратегічні кроки:

Встановлення конкретних цілей. Першим кроком є визначення чітких та реалістичних цілей, таких як збільшення обсягів виробництва органічної продукції на певний відсоток протягом певного періоду, отримання сертифікатів на органічну продукцію для певної кількості фермерів, а також розширення географії експорту.

Розробка стратегії маркетингу та продажу. Необхідно розробити ефективну стратегію маркетингу для просування української органічної продукції на міжнародному ринку. Це може включати участь у виставках та ярмарках, рекламні кампанії, розвиток онлайн-продажів тощо.

Підтримка виробників. Урядові органи повинні надати підтримку виробникам органічної продукції шляхом надання субсидій, фінансової допомоги на впровадження органічного виробництва та навчання персоналу в сфері органічного сільського господарства.

Посилення контролю якості. Важливо забезпечити високу якість та відповідність стандартам органічної продукції. Для цього необхідно вдосконалити системи сертифікації та контролю якості на всіх етапах виробництва.

Розвиток інфраструктури. Для збільшення виробництва необхідно розвивати інфраструктуру, зокрема, будувати сучасні зберігальні та переробні підприємства, покращувати транспортну логістику та забезпечити доступ до необхідних ресурсів.

Розвиток досліджень та інновацій. Інвестування в наукові дослідження та інновації допоможе виробникам впроваджувати нові технології та підходи, що сприятимуть підви-

щенню продуктивності та якості органічної продукції.

Виконання цих стратегічних кроків допоможе збільшити виробництво органічної продукції в Україні та зміцнити її позиції на міжнародному ринку.

Висновки. Перехід до виробництва органічних продуктів вважається одним із сучасних трендів розвитку світової економіки. Показники розвитку світового ринку продукції органічного сільського господарства з кожним роком зростають. Незважаючи на те, що український ринок органічної продукції має невелику частку у структурі світового ринку органіки, останніми роками помітні позитивні тенденції у його розвитку: значні темпи приросту сертифікованих органічних угідь, стабілізація обсягу внутрішнього ринку, збільшення споживання органічних продуктів харчування. У статті узагальнено основні інструменти державного регулювання виробництва органічної продукції в Україні, виявлено проблеми, що стримують розвиток цього сектора. За результатами дослідження систематизовано стратегічні напрями розвитку ринку органіки в Україні на найближчу перспективу.

Прийняття Стратегії розвитку органічного сільського господарства у Україні має сприяти виходу українського ринку органічної продукції на новий конкурентоспроможний рівень. З урахуванням наявності природних і трудових ресурсів науково обґрунтоване та підтримуване державою органічне сільське господарство в перспективі дозволить зайняти Україні лідируючі позиції на світовому ринку органіки.

Стаття буде корисною для всіх учасників органічного ринку в Україні, від виробників до споживачів, а також для міжнародних партнерів, які зацікавлені в співпраці з українськими виробниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Болоховська А. Тренд на органічне в Україні: як розвивається та що пропонує ринок. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/18/708903/> (дата звернення: 02.04.2024).
- Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018, № 36, ст. 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення: 02.04.2024).
- Негода Ю. В. Ринок органічної продукції в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск 54 / 2023. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/2755-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2661-1-10-20230926.pdf>
- Куліш Л. П. Розвиток конкурентоспроможного органічного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 1/2019. С. 42–46.
- Сенишин О. С. Формування стратегічних напрямів розвитку органічного землеробства в Україні з використанням методики SWOT-аналізу. Мукачівський державний університет. 2017. Вип. 10. С. 112–120.

6. Площа сільськогосподарських угідь в Україні з органічним статусом – 246 126 га. URL: <https://www.agroperspectiva.com/ru/news/190826> (дата звернення: 02.04.2024).

7. Органічне виробництво в Україні. Опубліковано 09 лютого 2024 року. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini#:~:text=%D0%9E%D1%80%> (дата звернення: 02.04.2024).

8. Global Organic Farmland and Market Continued to Grow in 2021. URL: <https://www.ifoam.bio/news/global-organic-farmland-and-market-continued-grow-2021#:~:text=In%202021%2C%20organic%20retail%20sales,of%20the%20end%20of%202021> (дата звернення: 02.04.2024).

REFERENCES:

1. Bolokhovska, A. (2024). Trend na orhanichne v Ukraini: yak rozvyvaietsia ta shcho proponuie rynek [Trend for organic in Ukraine: how it develops and what the market offers]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/18/708903/> (accessed 02.04.2024).

2. Zakon Ukrainy «Pro osnovni pryntsyipy ta vymohy do orhanichnoho vyrobnytstva, obihu ta markuvannia orhanichnoi produktsii» (2018). Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), no. 36, st. 275. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (accessed 02.04.2024).

3. Nehoda, Yu. V. (2023). Rynek orhanichnoi produktsii v Ukraini [Market of organic products in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 54. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2755/2674> (accessed 02.04.2024).

4. Kulish, L. P. (2019). Rozvytok konkurentospromozhnoho orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini [Development of competitive organic production in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, № 1, pp. 42–46.

5. Senyshyn, O. S. (2017). Formuvannia stratehichnykh napriamiv rozvytku orhanichnoho zemlerobstva v Ukraini z vykorystanniam metodyky SWOT-analizu [Formation of strategic directions for the development of organic agriculture in Ukraine using the SWOT analysis method]. *Mukachivskiy derzhavnyi universytet*, vol. 10, pp. 112–120.

6. Ploshcha silskohospodarskykh uhid v Ukraini z orhanichnym statusom – 246, 126 ha (2024). Available at: <https://www.agroperspectiva.com/ru/news/190826> (accessed 02.04.2024).

7. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini (2024). [Organic production in Ukraine]. Available at: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini#:~:text=%D0%9E%D1%80%> (accessed 02.04.2024).

8. Global Organic Farmland and Market Continued to Grow in 2021 (2021). Available at: <https://www.ifoam.bio/news/global-organic-farmland-and-market-continued-grow-2021#:~:text=In%202021%2C%20organic%20retail%20sales,of%20the%20end%20of%202021> (accessed 02.04.2024).